

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КАФЕДРА КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК СУСПІЛЬНА ПРОБЛЕМА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ В УКРАЇНІ

Матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції

(Харків, 4 листопада 2016 року)

У двох томах

За редакцією *А. П. Гетьмана, Б. М. Головкіна*

Том 2

Харків
«Право»
2016

УДК 343.988
ББК 67.9(4УКР)61
3-68

Редакційна колегія:

д-р юрид. наук, проф. Б. М. Головкін (голова);
канд. юрид. наук, доц. К. А. Автухов (відповідальний секретар);
канд. юрид. наук, доц. В. В. Пивоваров;
канд. юрид. наук, доц. М. В. Романов;
д-р юрид. наук, проф. О. Ю. Шостко;
канд. юрид. наук, асист. О. В. Новіков

Злочинність як суспільна проблема та шляхи її вирішення в Україні : матеріали Всеукр. студ. наук. конф., м. Харків, 4 листоп. 2016 р. : у 2 т. / за заг. ред. А. П. Гетьмана, Б. М. Головкіна. – Т. 2. – Х. : Право, 2016. – 194 с.

ISBN 978-966-937-086-0

ISBN 978-966-937-088-4 (т. 2)

ISBN 978-966-937-088-4 (т. 2)
ISBN 978-966-937-086-0

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2016
© Видавництво «Право», 2016

US chance to learn on its own mistakes, by watching crimes in historical perspective. We can see how decision or politic strategy causes crime situation in regions or entire country. Many agencies and companies use it report. For example consulting companies analyze stock prices on property in every region in America with considering UCR data. But it should be apply with other information, because there are many factors that cause the nature and type of crime to vary from place to place [1].

Report isn't 100% accurate. There are many cases, when crime never reported to law enforcement bodies. This includes violent crime like rape and other sexual assaults. The Uniform Crime Report only contains information about the crimes that are reported to law enforcement officials. One more problem is that UCR have big data and it takes many time to process a large amount of information.

Lets check some statistics. In 2015, an estimated 1,197,704 violent crimes occurred nationwide, an increase of 3.9 percent from the 2014 estimate. When considering 5- and 10-year trends, the 2015 estimated violent crime total was 0.7 percent below the 2011 level and 16.5 percent below the 2006 level. There were an estimated 372.6 violent crimes per 100,000 inhabitants in 2015, a rate that rose 3.1 percent when compared with the 2014 estimated violent crime rate [2]. I want to notice, that in 2013, changes were made to the statistics collection. Definition of term «rape» was changed. Rape according to new specification is a penetration, no matter how slight, of the vagina or anus with any body part or object, or oral penetration by a sex organ of another person, without the consent of the victim. (This includes the offenses of rape, sodomy, and sexual assault with an object as converted from data submitted via the National Incident-Based Reporting System [NIBRS].) [4]. That's why hard to compare data from last years with data that is under 2013 year.

So United Crime Report is a good tool for United State Law Enforcement Bodies. It helps law enforcement prevent crime increasing in regions, it helps with planning budgets and finally it is opened for every people to use. But you should keep in mind, that there are many factors, which causes crime, and you should analyze it before make final conclusions.

References

1. Criminal Justice Information Services Division | Federal Bureau of Investigation | <http://www.ucrdatatool.gov/> [Електронне джерело]
2. Official UCR statistics | Federal Bureau of Investigation | <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2015/crime-in-the-u.s.-2015/offenses-known-to-law-enforcement/violent-crime> [Електронне джерело]
3. Investigative Reporters & Editors | FBI Uniform Crime Reports | Megan Luther | <https://ire.org/nicar/database-library/databases/fbi-uniform-crime-reports/> [Електронне джерело]
4. Data Declaration | Federal Bureau of Investigation | https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2015/crime-in-the-u.s.-2015/tables/table-1/table-1-data-declaration_final [Електронне джерело]
5. Шостко О. Ю. Теоретичні передумови й практика розробки та реалізації програм попередження злочинності неповнолітніх у США : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 1997. – 20 с.

Науковий керівник – д-р. юрид. наук, проф. О. Ю. Шостко

Т. О. Корж,
*студентка 4 групи 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

ЖЕРТВИ «ЗЛОЧИНІВ НЕНАВИСТІ»

Штучно створений поділ людства за кольором шкіри, віросповіданням, расою, національністю, етнічною приналежністю існує вже давно. Незважаючи на те, що за своєю ментальністю український народ характеризується волелюбністю, кордоцентричністю, толерантністю та роз-

судливості, і здавалось би «злочини ненависті» мають бути нам далекі і невластиві, проблема їх помітного зростання в нашій країні останнім часом серйозно загострилася. Представники громадянського суспільства і міжнародних організацій помітили різке збільшення кількості злочинів з упереджених мотивів протягом останніх років і, зокрема, за період з початку 2008 р. [1].

Про особливу небезпеку цієї групи злочинів свідчить той факт, що вони передають сигнал групі, до якої належить жертва, про невизнання та неприйняття її як частини суспільства, а також про те, що їм загрожує небезпека. Такий широкий вплив робить злочини на ґрунті ненависті більш серйозними, ніж ті самі злочини, скоєні без мотивів упередження [2, с. 16]. Тому нашою метою на сьогодні є привернення уваги до зростання кількості злочинів на ґрунті ненависті, яке останнім часом спостерігається в Україні.

Згідно зі статистичними даними, представленими на сайті Генеральної прокуратури України [3], за останній рік спостерігається різке зростання злочинів, пов'язаних з порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками. Так, у 2013 р. обліковано 22 кримінальних правопорушення, учинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості; у 2014 р. – 33; у 2015 р. – 43 кримінальних правопорушення. Станом на початок жовтня 2016 р. (звітний період: січень-вересень 2016 р.) в Україні обліковано 45 кримінальних правопорушення, учинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Звичайно, наведені статистичні дані не повною мірою відображають динаміку злочинів ненависті в нашій країні, але їх достатньо для того, щоб зробити висновок про їх стрімке зростання.

Поняття злочину на ґрунті ненависті базується на універсальних принципах рівності прав, терпимості та демократичних цінностей, що відображені у низці міжнародних угод і документів, а також в регіональних стандартах, таких як Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Європейська конвенція з прав людини та основоположних свобод та ін.

Українське законодавство у сфері злочинів на ґрунті ненависті є подібним із законодавством багатьох інших європейських країн. Конституція України у ст. 26 гарантує рівні права усім особам, які перебувають на її території, – іноземним, так само, як і її власним громадянам, створюючи, таким чином, міцний фундамент для захисту від злочинів на ґрунті ненависті в Україні. Ця засада більш детально розкривається в Законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Іншими важливими нормами національного законодавства в цій сфері є ст. 67 Кримінального кодексу України, яка серед обставин, що обтяжують покарання, називає «вчинення злочину на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі або розбрату»; ст. 161 КК України – порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками; ряд статей, у яких аналізовані мотиви передбачено як кваліфікуючу ознаку.

Під віктимністю слід розуміти уразливість членів суспільства перед злочинними посяганнями за певних ситуацій [4, с. 8]. Ступінь уразливості може бути різним. На формування соціальної віктимності серед іншого впливають расова приналежність жертви, її віросповідання, місце проживання, національність тощо.

Той факт, що «злочини ненависті» («дискримінаційні злочини») об'єднані «мотивом нетерпимості», який несе в собі упереджене або несправедливе ставлення правопорушника до жертви через специфічну ознаку, яка уособлює її приналежність до певної ідентичної групи (наприклад, раса, мова, релігія, національність, стать тощо) не знаходить у юридичній літературі жодних заперечень. Терпимість означає повагу, сприйняття і правильне розуміння розмаїття культур світу, форм самовираження і способів проявів людської індивідуальності. Нетерпимість може приймати форму маргіналізації соціально найменш захищених груп, яких виключають із суспільного й політичного життя, а також насильства й дискримінації щодо них [5, с. 164].

Таким чином, прерогативою для злочинця стають не особисті якості жертви, а сам факт існування представників іншої культури, раси, національності, релігії тощо, нетерпимість до яких він виражає через вчинення злочину. «Жертвами через зв'язок» можуть ставати міжрасові пари або особи, які підтримують меншини або правозахисні справи, включаючи членів громадських груп та організацій, що працюють у правозахисній сфері в інтересах таких груп меншин як іммі-

гранти, геї чи лесбійки. Для таких злочинів характерні ті самі мотиви упередження, що й для випадків, коли жертва належить до іншої групи, ніж правопорушник [2, с. 16]. За таких умов виникає занепокоєння, що жертви злочинів, скоєних на ґрунті ненависті, зазнають особливого ризику вторинної (повторної) віктимізації. Для багатьох жертв така вторинна віктимізація призводить до ще більшого приниження, деградації та ізоляції [6, с. 18]. Це, у свою чергу, говорить про більшу тяжкість наслідків порівняно з іншими злочинами.

Що стосується безпосередньої віктимної поведінки жертв, то її можна класифікувати таким чином: 1) активна, яка у свою чергу поділяється на негативну (наприклад, зневага до традицій та стандартів основної культурної групи) та позитивну (наприклад, просування інтересів меншини); 2) нейтральна, коли саме існування особи може бути причиною ненависті та вчинення щодо неї злочинів (ситуативні жертви). Останній варіант поведінки притаманний більшості жертв злочинів ненависті, що зайвий раз свідчить про їх підвищену небезпечність для суспільства.

Дискримінаційні настрої в Україні не мають глибинних історичних коренів, але їх наявність загалом та стрімкий розвиток останнім часом пов'язаний з рядом соціальних та психологічних причин. До них у літературі відносять зростання соціальних та економічних проблем у суспільстві, неефективну політику профілактики відповідних явищ, пагубний психологічний вплив ЗМІ [7, с. 85]. Варто відзначити, що такі упереджені настрої переважно розповсюджено серед молоді. Останнє пояснюється насамперед таким: 1) по-перше, саме молодь є активним користувачем, а разом з тим об'єктом впливу Інтернет-мережі, де відбувається активне розповсюдження ксенофобських стереотипів, нетерпимості, вішання ярликів на представників «неугодних» меншин, рух радикально налаштованих молодіжних субкультур тощо; 2) по-друге, молодь – це соціальна група, свідомість якої найлегше піддається маніпуляції (адже в силу перебування у стані формування та становлення її характерні нестабільність, мінливість настанов, динамічність та уразливість), що дає можливість діяти «її руками».

Поряд із впливом мови ненависті в онлайн-мережах, слід відмітити прояви радикалізму в середовищі футбольних фанатів. І хоча, у зв'язку з подіями Євромайдану, вже тривалий час спостерігається консолідація руху українських футбольних фанатів, організовані групи підтримки футбольних команд (так звані «ультрас») завжди відзначалися їх агресивною поведінкою, нетерпимістю, демонстрацією забороненої на футбольних аренах символіки, проявом расизму і нацизму, словесною провокацією та агресією тощо.

Іншою «хворобою» нашого суспільства є фактичне існування в країні незаконно сформованих бойових загонів-найманців (так звані «тітушки»), що використовуються для залякування, провокацій, погроз, застосування фізичного насильства. І, оскільки діяльність таких формувань в більшості випадків не зазнає належного кримінального переслідування, особи, зацікавлені в дестабілізації обстановки в країні чи окремих регіонах, активно користуються їхніми послугами.

Новою проблемою на сьогодні є окупація частини території нашої держави та терористична активність, які призвели до крайнього загострення етнічного й ідеологічного протистояння між українцями різних регіонів проживання, а також між українцями та росіянами. Особливі часи переживає нині спільнота кримських татар. Актуальною є проблема адаптації населення Донецької та Луганської областей після звільнення території від окупанта [8, с. 162]. Штучно викликана міжнаціональна конфронтація нав'язується політиками, національними та іноземними ЗМІ як наслідок зазначених подій, хоча насправді є наслідком деформованого впливу на людську свідомість шляхом викривлення реальних настроїв у суспільстві. Таким чином, новим приводом «інцидентів упередженості» стає належність особи до місцевості Криму і Донбасу. Колишні мешканці цих територій часто стикаються з труднощами при наймі житла та працевлаштуванні, не кажучи про обмеження, створені державою у користуванні послугами банківської системи, переміщення всередині країни тощо. Наявна ситуація створює «ворога» всередині своєї ж країни, адже статус внутрішньо переміщеної особи стає приводом для обмеження прав та дискримінації.

У сучасному правовому просторі визнається право кожної людини на шанобливе та коректне ставлення та поведіння без дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, етнічним або соціальним походженням, генетичними ознаками, мовою, релігією або віросповіданням, політичними чи іншими переконаннями, належністю до національних меншин, майновим становищем, народженням, інвалідністю, віком, статтю, гендерним вираженням, гендерною ідентичністю, сексуальною орієнтацією, місцем реєстрації та проживання або станом здоров'я. Зростання ксенофобії, невиправданий страх перед «чужими» та неприхована ворожість стосовно представників меншин в нашій країні викликає серйозну стурбованість, адже нашої ментальності невластиві подібні настрої. Тим паче, не викликає сумнівів, що наша держава не залишається осторонь глобалізаційних процесів, які відбуваються в сучасному світі, наслідком, зокрема, яких є посилення міграції, що, у свою чергу, призводить до загострення міжетнічних, міжконфесійних відносин в країні. Тому проблема попередження дискримінаційних злочинів є досить актуальною. На жаль, в Україні протидія аналізованим посяганням зводиться, головним чином, до кримінально-правових заборон. Що стосується створення та діяльності державних та міжнародних інституцій з метою підтримки та надання допомоги в адаптації та інтеграції представників меншин в українське суспільство – з одного боку, та виховання і пропаганду серед населення України поваги до осіб незалежно від їх певних ознак, поширення просвітницької діяльності у цій сфері – з другого, то слід констатувати, що такі інституції або взагалі відсутні, або не є дієвими. Також немає жодних державних програм, спрямованих на консолідацію та подолання штучної сегрегації українського суспільства. Недооцінка та ігнорування зазначеної проблеми може призвести до непередбачуваних трагічних наслідків.

Список літератури

1. Правове реагування України на злочини з мотивів упередження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.dipsm.org.ua/files/2008/11/diversity_initiativelegal_sub-group_white_paper_ukr.pdf.
2. Переслідування злочинів на ґрунті ненависті [Електронний ресурс] : практич. посіб. / Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ. – Варшава, Польща. – 2015. – Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/node/167481>.
3. Сайт Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua>.
4. Головкін Б. М. Віктимність як основна категорія віктимології [Електронний ресурс] / Б. М. Головкін // Журн. східноєвроп. права. – 2015. – № 20. – Режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/10144/1/Golovkin_6-13.pdf.
5. Дорош Л. В. Мотив расової, національної чи релігійної нетерпимості як кваліфікуюча ознака злочинів проти життя і здоров'я особи / Л. В. Дорош // Проблеми законності. – 2011. – № 114. – С. 163–173.
6. Злочини на ґрунті ненависті: попередження та реагування [Електронний ресурс] : [інформ.-довід. посіб.] / Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ. – Варшава, Польща. – 2015. – Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/node/180336>.
7. Ковальчук В. П. Деякі проблемні питання злочинів, учинених на ґрунті нетерпимості. / В. П. Ковальчук // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Серія юрид. – № 2. – 2016. – С. 283–289.
8. Пазинич Т. Про актуальність комплексного дослідження злочинів, що вчиняються з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості [Електронний ресурс] / Т. Пазинич. – Режим доступу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/03/31.pdf>.

Науковий керівник – д-р юрид. наук, доц. Б. М. Головкін